

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Häkli, Tuomas

Title: Eurooppalaisen urheilun malli toimii puutteellisesti EU:n urheilupolitiikassa

Year: 2023

Copyright: © Liikuntatieteellinen seura 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Häkli, T. (2023). Eurooppalaisen urheilun malli toimii puutteellisesti EU:n urheilupolitiikassa. Liikunta & tiede 60(5),22–24.

TUOMAS HÄKLI, LitM

Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
tuomas.hakli@gmail.com

Eurooppalaisen urheilun malli on tärkeä osa Euroopan unionin urheilupolitiikkaa, vaikka se ei ole likikään ongelmaton. Onko monilta osin vanhentuneella mallilla tulevaisuutta EU-politiikassa?

Kuva: Antero Aaltonen

Eurooppalaisen urheilun malli toimii puutteellisesti EU:n urheilupolitiikassa

SOSIOLOGI Zygmunt Baumanin (2002) mukaan elämme vaikeasti hahmotettavassa ja monimutkaisessa todellisuudessa, jota hän kuvaa käsitteellä ”notkea moderni”. Yhteiskuntamme eri instituutiot ovat postmodernissa ajassa jatkuvassa prosessinomaisessa muutoksessa. Vakaus ja pysyvyys on korvautunut kompleksisuudella. Myös liikunta- ja urheilujärjestelmän rakenteiden vakaus voidaan tästä näkökulmasta kyseenalaistaa. Artikkelini perustuu eurooppalaisen urheilun mallista ja EU:n malliin liittyvästä urheilupolitiikasta tekemääni selvitykseen.

Kuvio 1. Eurooppalaisen urheilun malli

Eurooppalaisen urheilun malli on alun perin Euroopan komission vuonna 1998 julkisuuteen tuoma eurooppalaisen urheilun järjestöveltoista organisoitumista kuvaava rakenteellinen kehys. Mallin mukaan eurooppalainen urheilu organisoituu hierarkiseksi pyramidirakenteeksi. Pyramidin huipun muodostavat kansainväliset lajiliitot. Kukin liitto johtaa monopolina oman lajinsa toimintaa. Alatasolla käytännön toiminnan ytimessä ovat ruohonjuuritason urheiluseurat, jotka organisoituvat väliportaana toimivien kansallisten lajiliittojen alaisuuteen. Mallia on pidetty etenkin kilpaurheilun organisoimisen näkökulmasta tehokkaana. (Kuvio 1.)

Malli on edelleen EU:n urheilupolitiikan osa-alue. Unioni pyrkii tukemaan ja edistämään mallin toimintaedellytyksiä. (Euroopan unioni 2020; EU:n neuvosto 30.11.2021.) Tämä on mielenkiintoista, sillä mallin voidaan katsoa kuvastavan pikemminkin eurooppalaisen urheilun historiaa kuin nykyisyyttä. Malliin liittyy ongelmia myös EU:n kilpailulainsäädännön ja arvolähtöisen urheilupolitiikan näkökulmista.

Eurooppalaisen urheilun mallin monet ongelmat

Eurooppalainen urheilu on alkuvaiheissaan organisoitunut aatteellisten yhdistysten järjestämäksi toiminnaksi. Järjestöveltoinen historia näkyy edelleen vahvasti Euroopassa urheilun rakenteissa. Esimerkiksi lajiliittovetoisen pyramidimallin organisaattiorakenne on yhä melko laajal-

Euroopan unionin tulkinta urheilun merkityksestä.

Lähde: Euroopan unioni

ti käytössä eurooppalaisessa urheilussa (Sennet ym. 2022, 21–22). Voittoa tavoittelemattoman amatööriurheilun perinteiden varaan rakennettu malli on kuitenkin monilta osin vanhentunut.

Mallin toimintaedellytyksiä on heikentänyt etenkin urheilun kaupallistumiskehitys. Eurooppalaisen urheilun arvoperusta on muuttunut, kun amatööriurheilun etiikka on korvautunut markkinalogiikalla etenkin huippu-urheilussa. Paikallistason urheiluseuratoiminnan ja kaupallisen ammattiurheilun välinen kuilu on kasvanut (ks. Sennet ym. 2022, 59, 64). Jatkumo ruohonjuuritasolta eliittiurheiluun on 2020-luvulla utopistinen ajatus.

Kaupallistuminen on lisäksi muuttanut pyramidimallin perinteisiä valtasuhteita. Lajiliittojen asema keskeisenä valankäyttäjänä ei ole enää yksiselitteinen. Ammattilaisliigojen, seurojen ja urheilijoiden taloudellinen vaikutusvalta on kasvanut suhteessa liittoihin. Kaupalliset ambitiot saattavat houkuttaa ammattiseuroja muodostamaan liittojen ulkopuolella toimivia urheilusarjoja, joissa ei ole käytössä pyramidimalliin perinteisesti liittyvää karsintasysteemiä.

Useissa eurooppalaisissa joukkuelajeissa on käytössä sarjajärjestelmiä, joissa joukkueet eivät voi nousta tai pu-

dota sarjatasojen välillä pelkäästään urheilullisten meriittien perusteella. Jalkapallossa eurooppalaiset huippuseurat ovat jo 1990-luvulla ja viimeksi vuonna 2021 pyrkineet muodostamaan lajiliiton ulkopuolella toimivan suljetun ”superliigan”, joka ei noudata perinteisen pyramidimallin logiikkaa. Toistaiseksi nämä jalkapallon huippuseurojen hankkeet ovat jääneet torsoiksi, mutta on todennäköistä, että vastavia avauksia tullaan näkemään myös jatkossa. Suljettujen sarjien tarjoama vakaa markkina on etenkin huippuseurojen näkökulmasta houkutteleva (Meier 2022).

Urheilun kaupallistuminen tuottaa pyramidimallille ongelmia myös uusien yksityisten toimijoiden kautta. Lajiliittojen monopoliasema oman lajinsa urheilutapahtumien järjestämiseen ei ole järkkymätön. Liittojen ulkopuoliset yksityiset tapahtumanjärjestäjät tuhteine rahapalkkioineen voivat olla urheilijoiden näkökulmasta houkuttelevia (Agafonova 2019). Lajiliitot ovat pyrkineet estämään tällaisiin tapahtumiin osallistumisen sanktioimalla urheilijoita. Kattojärjestöjen asema kuitenkin horjuu.

Eurooppalaisen urheilun malliin liittyy kaupallistumisen vaikutuksien lisäksi muitakin ongelmia. Mallia on kritisoitu epädemokraattiseksi (Geeraert ym. 2015). Esimerkiksi urheilijoiden asemaa päätöksenteossa tulisi vahvistaa (ks. Mittag ym. 2022, 131–134). Mallin tarjoama kuva urheilukentästä on ylipäätään varsin kapea. Siinä ei tunnusteta pyramidimallin ulkopuolella tapahtuvaa liikunta- ja urheiluharrastamista, vaikka tällainen toiminta on kasvussa. Liikuntaa ja urheilua harrastetaan usein omaehtoisesti organisoitun urheiluseuratoiminnan ulkopuolella (Lehtonen 2022, 11). Eurooppalaisen urheilun mallilla on etenkin liikkumisen edistämisen näkökulmasta hyvin vähän tarjottavaa.

EU tukee mallia varauksellisesti

EU:n suhtautuminen eurooppalaisen urheilun malliin on ristiriitaista. Mallilla on ollut 1990- ja 2000-lukujen taitteessa tärkeä rooli EU:n urheilupolitiikassa. Unioni on kuitenkin etenkin 2010-luvulla pyrkinyt ottamaan tietoisesti etäisyyttä siihen (ks. Miége 2021). Suhtautumisessa on tapahtunut uusi käänne viime vuosina.

EU:n tuoreimmassa vuosia 2021–2024 koskevassa urheilupolitiikan suuntaviivoja linjaavassa työsuunnitelmassa eurooppalaisen urheilun malli on nostettu yhdeksi politiikan osa-alueeksi (Euroopan unioni 2020). EU:n neuvosto (30.11.2021) on päätöslauselmassaan kutsunut unionin jäsenmaat, Euroopan komission ja urheiluliikkeen tukemaan eurooppalaisen urheilun mallia. Myös Euroopan parlamentti (23.11.2021) on osoittanut mallille tukensa päätöslauselmassaan. Lisäksi EU:n tekemä yhteistyö urheilun kattojärjestöjen kanssa on vahvistanut mallin valtarakenteita.

Tämä EU:n osoittama tuki mallille on vaikutuksiltaan pitkälti muodollista. Mallin lisääminen osaksi urheilupolitiikan strategiaa eittämättä lisää sen legitimitettiin. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä tosiasiaa, että malli elää etenkin kaupallistumiseen ja urheilukentän käsitteen monipuolistumiseen liittyvien voimakkaiden muutospainoiden keskellä.

EU:n politiikka ei myöskään tue mallia pelkäästään sokeasti. Esimerkiksi unionin vaatimus hyvän hallintotavan noudattamisesta urheilujärjestöjen päätöksenteossa pakottaa mallia muuttamaan demokraattisemmaksi. Tämä

vaikuttaa lajiliittojen asemaan valtahierarkian huipulla, kuten myös EU:n kilpailulainsäädäntö. Lajiliittojen monopoliasema oman lajinsa kilpailutoiminnan organisoijana on EU-oikeuden näkökulmasta ongelmallinen. Liitot saattavat syyllistyä määrävän markkina-aseman väärinkäyttöön rajoittaessaan urheilijoiden osallistumista liittojen ulkopuoliseen kilpailutoimintaan.

Esimerkiksi kansainvälisen luisteluliiton ISU:n kilpailulasäännöt katsottiin laittomiksi EU:n tuomioistuimesa. Näissä säännöissä urheilijoita uhkasi jopa elinikäinen kilpailukielto lajiliittonsa tapahtumiin, mikäli urheilijat osallistuisivat liiton ulkopuoliseen urheilutoimintaan. (Cattaneo 2021.) EU-oikeuden suhtautuminen kilpailun rajoittamiseen ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Kilpailuoikeuden rajoittaminen on sallittu joissakin määrin. (Agafonova 2019.) Urheilun erityisluonne on EU:n oikeuskäytännössä tunnustettu ominaisuus, jonka perusteella urheilutoiminnan poikkeuksia kilpailulaista on hyväksytty (Halila & Norros 2017, luku 4.1).

Urheilun erityisluonne ja autonomia EU-oikeuden näkökulmasta on kuitenkin hataralla pohjalla. Urheilun taloudellisen merkittävyyden kasvaessa lajiliitot ja ammattiurheiluseurat ovat entistä vahvemmin kaupallisia toimijoita. Tämä tarkoittaa sitä, että EU-oikeus tarjoaa tulevaisuudessa vähemmän liikkumavaraa kaupalliselle urheilulle. Eurooppalaisen urheilun mallin toimintaedellytyksille tämä on suuri uhkakava.

Onko pyramidimallilla tulevaisuutta EU:n urheilupolitiikassa?

Eurooppalaisen urheilun malli sopii kehnosti yhteen EU:n kilpailulainsäädännön kanssa. Mallilla on myös vähän annettavaa EU:n pääosin arvolahtoiselle urheilupolitiikalle, johon liittyy olennaisesti esimerkiksi päätöksenteon edustavuuden korostaminen ja urheilukentän moninaisuuden tunnistaminen.

EU:n laajakatseinen urheilupolitiikka on ristiriidassa urheilukenttää kapeasti kuvaavan eurooppalaisen urheilun mallin kanssa. Hierarkiseen ja vertikaaliseen johtamisrakenteeseen nojaavan mallin voi nähdä olevan heikko väline päätöksenteon edustavuuden ja urheilukentän moninaisuuden edistämisessä.

Eurooppalaisen urheilun mallin asema osana EU:n urheilupolitiikkaa on tässä mielessä epävakaa pohjalla. On hyvin mahdollista, että ongelmalliseksi todettu malli haudataan EU-politiikassa kokonaan, tai ainakin mallin sisältö tullaan määrittelemään uudelleen. Keskeinen muutos liittyy lajiliittojen vallan uusjakoon.

EU panostaa urheilupolitiikassaan tutkittuun tietoon (Euroopan unioni 2020). Tieto eurooppalaisen urheilukentän tilasta antaa aiheen epäillä pyramidimallin tulevaisuuden toimintaedellytyksiä. Elämme postmodernin yhteiskunnan vaikeasti hallittavassa, ”nestemäisessä” todellisuudessa, johon kiinteään ja pelkistettyyn organisaatiorakenteeseen nojaava eurooppalaisen urheilun malli soveltuu huonosti.

”Kiinteiden aineiden olomuoto säilyy ikuisesti. Nesteiden olomuodon säilyttäminen vaatii paljon huomiota, alituista valppautta ja jatkuvia ponnisteluja – ja silloinkin onnistumina on kaikkea muuta kuin varmaa.” (Bauman 2002, 15.) ♦

Artikkeli perustuu kirjoittajan Jyväskylän ammattikorkeakoulussa harjoittelutyönä tekemään raporttiin Euroopan unionin urheilupolitiikka eurooppalaisen urheilun mallin näkökulmasta. Raportti julkaistaan vuoden 2023 lopussa.

LÄHTEET

Agafonova, R. 2019. International Skating Union versus European Commission: Is the European sports model under threat? The International Sport Law Journal 19, 87–101. <https://doi.org/10.1007/s40318-019-00155-6>.

Bauman, Z. 2002. Notkea moderni. [Liquid modernity, 1999]. Suomentanut J. Vainonen. Tampere: Vastapaino.

Cattaneo, A. 2021. International Skating Union v Commission: Pre-authorisation Rules and Competition Law. Journal of European Competition Law and Practice 12 (4), 318–320. Euroopan komissio. 1998. The European Model of Sport: Consultation document of DG X. Viitattu 19.9.2023. https://www.sportaustria.at/fileadmin/Inhalte/Dokumente/Internationales/EU_European_Model_Sport.pdf.

Euroopan parlamentti. 23.11.2021. EU sports policy: assessment and possible ways forward. Euroopan parlamentin päätöslauselma. Viitattu 18.9.2023. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0463_EN.pdf.

Euroopan unioni. 2020. Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätöslauselma Euroopan unionin urheilualan työsuunnitelmasta (1. tammikuuta 2021–30. kesäkuuta 2024). Viitattu 18.9.2023. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:42020Y1204\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:42020Y1204(01)).

Euroopan unionin neuvosto. 30.11.2021. Resolution on the key features of a European Sport Model. Viitattu 8.8.2023. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14430-2021-INIT/en/pdf>.

Geeraert, A., Mrkonjic, M. & Chappelet, J.-L. 2015. A rationalist perspective on the autonomy of international sport governing bodies: towards a pragmatic autonomy in the steering of sports. International Journal of Sport Policy and Politics 7 (4), 473–488. <https://doi.org/10.1080/19406940.2014.925953>.

Halila, H. & Norros, O. 2017. Urheiluoikeus. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Lehtonen, K. 2022. Katsaus urheilun muutosprosessin tavoitteisiin ja nykytilaan johtamisen, hallinnon ja rakenteiden näkökulmasta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022: 27.

Meier, H. E., García, B., Konjer, M. & Jetzke, M. 2022. The short life of the European Super League: a case study on institutional tensions in sport industries. Managing Sport and Leisure, 1–22. <https://doi.org/10.1080/23750472.2022.2058071>.

Miége, C. 2021. Where does the “European model of sport” stand, 25 years on from the Bosman ruling? Viitattu 30.8.2023. <https://www.sportetcityennete.com/en/articles-en/where-does-the-european-model-of-sport-stand-25-years-on-from-the-bosman-ruling>.

Mittag, J. & Naul, R. 2021. EU sports policy: assessment and possible ways forward. European Parliament, Research for CULT Committee. Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2021\)652251](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2021)652251).

Mittag, J., Seltmann, M., Fiege, J. L., O’Leary, L., Zembura, P., Haas, L., Santos, T., Smokvina, V., Tomczyk, P., Lämmer, M. & Schadwinkel, S. 2022. Good governance in the employment relations of athletes in Olympic Sports in Europe: Understanding – Evaluating – Improving. University of Rijeka, Faculty of Law. https://www.ltusportas.lt/wp-content/uploads/2023/03/Good-governance-in-the-employment-relations-of_athletes.pdf.

Sennet, J., Le Gall, A. & Kelly, G. 2022. Study on European sport model: a report to the European Commission. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/28433>.